

common values. Cities like Hunedoara, Cluj-Napoca (Koložsvár, Klausenburg), Timișoara, Budapest, Visegrád, and Belgrade commemorate them, disseminating political and military actions in which they were involved in.

Marian Horvat

Alexandru Borza, *Amintirile unui botanist din Alba-Iulia. Notițe autobiografice de Alexandru Borza*, ediție, note și studiu introductiv: Emilia Cismaș, Ovidiu-Emil Iudean, Florin Nicolae Ardelean, Editura Mega & Editura Muzeului Național al Unirii, Cluj-Napoca, 2023, 205 p.

Alexandru Borza (1887–1971) a fost primul profesor universitar doctor docent de Botanică la Universitatea românească din Cluj (din 1919), întemeietor și director al Grădinii Botanice, al Muzeului Botanic și al Institutului de Botanică Sistematică din Cluj, rector al universității clujene (1944–1945) și membru al Academiei Române.

De-a lungul timpului, cu predilecție, colaboratorii săi apropiați au publicat studii și lucrări care conturează personalitatea și activitatea științifică a profesorului clujean, în diverse etape ale vieții, oferindu-ne imaginea “omului Borza”, filtrată de personalitatea fiecărui autor. Prin lectura volumului prezentat în rândurile de mai jos, *Amintirile unui botanist din Alba-Iulia. Notițe autobiografice de Alexandru Borza*, avem privilegiul de “a asculta” direct vocea lui Alexandru Borza. Și-a redactat memoriile în 1963, la vârsta de 75 de ani, în contextul în care Consiliul de Stat al Republicii Populare Române i-a conferit titlul de “om de știință emerit al Republicii Populare Române” (p. 33).

Paginile publicate în acest volum valorifică doar prima parte a lucrării autobiografice întocmite de Alexandru Borza, respectiv partea referitoare la copilărie, educație și anii de început ai carierei didactice (1887–1919). Aceasta a fost singura accesibilă editorilor, pentru că se păstrează la Muzeul Național al Unirii din Alba-Iulia. Manuscrisul integral se află în posesia urmașilor profesorului Borza.

Textul memorialistic este precedat de un consistent studiu introductiv, “Alexandru Borza – din epoca fericitei copilării. Drumul spre Cluj”, elaborat cu scopul de a-i familiariza pe cititori cu aspectele cele mai importante ale vieții și activității marelui botanist. Lectura acestuia ne oferă o imagine complexă a omului și a savantului, care a lăsat urme adânci în școala botanică clujeană și un număr de peste 400 de publicații științifice și de popularizare, din domenii precum: floristica, taxonomia, filogenia, geobotanica etc. Informațiile oferite

cititorilor se bazează pe o bogată bibliografie consultată de cei trei editori, istorici cu o bogată experiență editorială. Aceștia și-au structurat materialul introduc-tiv, cronologic, în trei părți, urmărind viața și cariera marelui botanist pe par-cursul a trei perioade: între cele două războaie mondiale (1919–1939), în tim-pul refugiului la Timișoara (1940–1945) și în perioada postbelică (1945–1971).

În ceea ce privește manuscrisul memorialistic publicat în volum, editorii au păstrat structura gândită de Alexandru Borza, respectiv o prefață și patru capi-tole: “Alba Iulia leagăn de studii naturaliste”, “Studiile universitare”, “Profesoratul la Blaj” și “Unirea”.

Înzestrat cu talent narativ și cu darul povestitului, autorul își captivează cititorii încă din debutul lucrării, justificând demersul său drept o încercare de a zugrăvi “o schiță sumară despre lumea, oamenii și societatea din Alba Iulia de acum trei sferturi de veac”, căruia îi datora formația sufletească și propriile năzuințe (p. 33).

În prima parte, rezervată anilor copilăriei și adolescenței, Borza se reîn-toarce în timp, cu multă nostalgie, pentru a rememora chipuri și întâmplări care i-au cizelat personalitatea și i-au influențat alegerea carierei de naturalist. Aflăm informații interesante despre membrii familiei, îndeosebi despre tatăl care i-a insuflat dragostea pentru plante, despre școlile pe care le-a frecven-tat, primele excursii în natură, descoperirea pasiunii pentru etnobotanică, arheologia romană și anatomologie, profesorii extraordinari pe care i-a avut la clasă, susținerea examenului de maturitate în anul 1904 și despre rațiunea alegerii Seminarului Central Teologic din Budapesta, pentru continuarea stu-diiilor. Suntem familiarizați și cu viața culturală și socială a orașului, mai ales cu elita românească a acelor vremuri. Din paginile dedicate acestei perioade se evidențiază dragostea pe care a avut-o pentru localitatea în care s-a născut și în care a copilărit, Alba Iulia, cititorul fiind privilegiat să “călătorească” în incinta cetății, așa cum arăta aceasta la finalul secolului al XIX-lea, ghidat, cu multă precizie de descrierile autorului. Cu sinceritate, recunoaște că sufletul și inima i-au rămas legate “de-a pururea [...] de acest leagăn scump al copilăriei și tinereții”, de la care a primit tot ce a avut mai drag în viață: “dragostea pentru natură, înțelegerea pentru problemele de istorie, simpatia pentru studiul arhe-ologiei, iubirea neamului și a familiei, mândria de a mă fi tras din neam obidit de români” (p. 84).

Partea a doua este dedicată studiilor universitare. Între 1904–1908 a urmat cursurile Seminarului Central Teologic din Budapesta, iar între 1908–1911 a fost student al Facultății de Filosofie, specializarea Științele Naturale și Geografie, în cadrul universității budapestane. Conform celor scrise de Borza, perioada în care a studiat teologia n-a însemnat “o rupere cu preocupările botanice, ci o fundamentare mai largă, filosofică, a lor și în unele privințe chiar o fericită

completare și adâncire a lor” (p. 86). La aceasta se adaugă și întregirea educației artistice și sociale, și oportunitatea de a învăța limbi străine (franceza și engleza), vitale pentru un botanist. A fost o perioadă în care și-a aprofundat cunoștințele de botanică, și-a achiziționat cărți de specialitate, a vizitat în repetate rânduri grădina botanică și a continuat să “herborizeze” ca urmare a plimbărilor săptămânale făcute prin Buda sau prin împrejurimi. Scrie și despre interacțiunea cu ceilalți români de la seminarul greco-catolic și de la alte instituții de învățământ superior din oraș. Evocă cu mult entuziasm desfășurarea cursurilor universitare și personalitatea unor profesori remarcabili, care i-au marcat cariera și care au fost exemple de profesionalism și abnegație pentru tânărul student român. Descrie detaliat și excursiile la care a participat, organizate fie de facultate, fie de Societatea Studenților în Științe Naturale, în cadrul căreia a activat.

În paginile acestui capitol, autorul accentuează un moment aparte, respectiv călătoria de studii, de aproape două luni, la Viena – München – Breslau – Berlin, realizată spre finalul anului al III-lea de facultate. A fost prilejul cu care a ajuns să îi cunoască pe unii dintre cei mai de seamă specialiști ai științelor naturale din Europa (de exemplu, profesorul Ferdinand Albin Pax din Breslau sau Adolf Engler din Berlin) și să se inspire cu idei din modul de organizare a grădinilor botanice din Berlin și Breslau, pe care le va aplica în organizarea grădinii botanice din Cluj. În ultimele pagini ale capitolului, Borza face referiri și la viața politică românească din acele timpuri și la întâlnirile studenților români din Budapesta pentru a discuta probleme naționale.

În partea a treia, “Profesoratul la Blaj”, Alexandru Borza rememorează perioada celor 8 ani petrecuți la Blaj (1911–1919), în calitate de profesor de științe naturale la Liceul de Băieți și la Școala Civilă de Fete, și de conducător al Grădinii Botanice și al Muzeului de Naturale. La fel ca și în capitolele precedente, și în acesta, autorul rezervă pagini generoase descrierii excursiilor realizate în anii respectivi, principala sa preocupare fiind aceea de cercetare a florei și a vegetației din regiune. Ne împărtășește detalii din implicarea sa în viața culturală, națională și socială a Blajului acelor vremuri și din provocările profesionale și personale ale vieții unui tânăr profesor. Punctează și eforturile depuse pentru organizarea unei unități de cercetași, devenind astfel “primul întemeietor al cercetășiei la români” (p. 134). Aflăm informații și despre pregătirea și susținerea doctoratului, despre cursurile de vară de la Vălenii de Munte din anul 1912, despre căsătoria cu Veturia Negruțiu, în decembrie 1913, despre bursa oferită de Societatea “Transilvania” din București, care i-a asigurat un an de specializare în străinătate (Breslau și Berlin) și despre perioada grea petrecută la Blaj, și în scurtul exil de la Oradea, după izbucnirea Primului Război Mondial.

Ultima parte a memoriilor sunt dedicate marelui eveniment la care

profesorul a fost participant direct: unirea de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918. Deși nu este unica relatare memorialistică din istoriografia românească, referitoare la acest eveniment, totuși este un fragment foarte valoros, autorul relatând, cu mult entuziasm, nu doar desfășurarea propriu zisă a zilei de 1 decembrie, ci și evenimentele anterioare care au dus la decizia istorică a unirii Transilvaniei cu Regatul României, cu deosebire, desfășurarea evenimentelor în Blaj. Alexandru Borza consideră momentul participării la adunarea de la Alba Iulia, drept “cel mai important moment al vieții [...], când am putut vota și eu unirea tuturor românilor [...]” (p. 190). La finalul însemnărilor, profesorul oferă detalii despre contextul în care a fost chemat la Cluj, în prima parte a anului 1919, și despre implicarea sa în procesul de preluare a universității.

În concluzie, inițiativa celor trei editori de a publica manuscrisul memorialistic semnat de Alexandru Borza, este una meritorie, deoarece au reușit, cu succes, să scoată din uitare un personaj fascinant, un mare naturalist, patriot și om de cultură. Un cuvânt de apreciere se cuvine menționat și pentru profesionalismul cu care au “îngrijit” această ediție, pe care au completat-o cu peste 200 de note explicative și cu un Indice Onomastic, la finalul volumului, subscriind, parcă, crezului exprimat de profesorul Borza: “Se pare că toate se pot realiza în lume, dacă făurești un scop al vieții cu toată claritatea, crezând cu fermitate în idealul curat ce ți-ai propus și dacă urmărești cu voință și stăruință neînfrântă realizarea idealului sfânt” (p. 98).

Claudia Septimia Sabău

Emanuel Copilaș, *Integrarea României în sfera de influență sovietică (1944–1947). Perspective internaționale și locale*, Editura Corint, București, 2023, 540 p.

În istoria României, perioada de timp cuprinsă între anii 1944 și 1947 este una marcată de ample și radicale procese de restructurări politice, economice, sociale, culturale și militare care, în plan intern, privind retrospectiv, au echivalat cu o perioadă de perpetuă criză politică. După cum autorul volumului subliniază dintru început, în contra direcției pe care teoria istoriografică dominantă o afirmă în perioada postsocialistă, integrarea României în sfera de influență sovietică petrecută pe parcursul acelor ani a fost un proces complex și multi-dimensional, sinuos, marcat de tatonări, avansuri și replieri ale principalilor actori politici interni și externi, care nu s-a derulat în baza unui plan stabilit anterior de către factorii de decizie de la Moscova. Bibliografia de specialitate